IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 2 May 2026

O‘ZBEKISTONDA SUG‘URTA BOZORINING MOLIYA TIZIMIDAGI O‘RNI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Maxsudova Sojida Murodbek qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
E-mail: sojidamaxsudova3@gmail.com
+998-94-145-61-45
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20251147

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida sug‘urta bozorining moliya tizimidagi institutsional o‘rni, uning hozirgi holati va rivojlanish istiqbollari kompleks tarzda tahlil qilinadi. Mamlakat iqtisodiyotida amalga oshirilayotgan tarkibiy islohotlar kontekstida sug‘urta sektori iqtisodiyotni diversifikatsiyalash va aholini ijtimoiy himoya qilishning muhim mexanizmi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Tadqiqotda so‘nggi yillardagi jadal o‘sish sur’atlari, majburiy va ixtiyoriy sug‘urta turlari tarkibidagi o‘zgarishlar, raqamlashtirish jarayonlari, shuningdek, xalqaro moliya institutlari (Fitch Ratings, IMF) tomonidan berilayotgan baholashlar asosida sektorning investitsion jozibadorligi tahlil qilingan. Shuningdek, “Yo‘l xaritasi” va Prezident qarorlarida belgilangan strategik maqsadlar, kapitalizatsiyani oshirish, prudensial nazoratni takomillashtirish va Solvency II standartlariga integratsiyalashuv masalalari ko‘rib chiqilgan. Maqolada sug‘urta mukofotlarining YaIMdagi ulushi hali ham rivojlangan mamlakatlar darajasidan pastligi, hududlar kesimida sug‘urta xizmatlaridan foydalanish nomutanosibligi va hayotni sug‘urtalash segmentidagi inqiroz kabi tizimli muammolar ilmiy jihatdan asoslangan.

Kalit so‘zlar: sug‘urta bozori, moliya tizimi, sug‘urta mukofotlari, majburiy sug‘urta, raqamlashtirish, Solvency II, kapitalizatsiya, prudensial nazorat, O‘zbekiston, iqtisodiy islohotlar.

Kirish

Zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas atributi sifatida sug‘urta instituti nafaqat tavakkalchiliklarni boshqarish mexanizmi, balki uzoq muddatli investitsion resurslarni shakllantiruvchi moliyaviy vositachi sifatida ham namoyon bo‘ladi. O‘zbekiston Respublikasida 2017-yildan boshlab amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli iqtisodiy islohotlar moliya tizimining boshqa tarmoqlari qatori sug‘urta bozorining ham jadal rivojlanishiga turtki bo‘ldi. Valyuta erkinlashtirilishi, soliq va byudjet siyosatining takomillashuvi, shuningdek, infratuzilmaviy loyihalarning faollashuvi sug‘urta xizmatlariga bo‘lgan talabni sifat jihatidan o‘zgartirdi.

Biroq, rivojlanayotgan bozorlar uchun xos bo‘lgan muammolar – past sug‘urta madaniyati, kapital yetishmovchiligi, hududiy nomutanosiblik va soliq imtiyozlaridan suiiste’mol qilish holatlari – milliy sug‘urta tizimining to‘liq salohiyatini ochib berishga to‘sqinlik qilmoqda. Ushbu maqolada iqtisodiyotning real sektori va ijtimoiy soha ehtiyojlari nuqtai nazaridan sug‘urta bozorining hozirgi o‘rni, erishilgan yutuqlar va mavjud kamchiliklar tahlil qilinadi, shuningdek, sektorning strategik rivojlanish vektori belgilanadi.

1. Sug‘urta bozorining moliya tizimidagi o‘rni: Nazariy va amaliy jihatlar

Sug‘urta bozori moliya tizimida ikki tomonlama vazifani bajaradi. Birinchidan, u iqtisodiy subyektlarni kutilmagan xavf-xatarlardan himoya qilib, milliy iqtisodiyotning barqarorligini ta’minlaydi. Ikkinchidan, sug‘urta tashkilotlari tomonidan shakllantiriladigan zaxiralar va erkin mablag‘lar iqtisodiyotga uzoq muddatli investitsiya resurslarini yetkazib beruvchi muhim manba hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlarda sug‘urta mukofotlarining yalpi ichki mahsulotga (YaIM) nisbatan ulushi (penetratsiya darajasi) o‘rtacha 6-9% ni tashkil etsa, O‘zbekistonda bu ko‘rsatkich 2022-yilda atigi 0.53% ni tashkil qilgan .

Ushbu past penetratsiya darajasi bir tomondan sektorning yetarli darajada rivojlanmaganligini, ikkinchi tomondan esa keng o‘sish imkoniyatlari mavjudligini ko‘rsatadi. 2025-yilda iqtisodiyotning barqaror o‘sishi (IMF prognozlariga ko‘ra 7.7%) sug‘urta xizmatlariga bo‘lgan talabni yanada oshirishi kutilmoqda.

2. Sektorning joriy holati: Statistik tahlil va tuzilmaviy o‘zgarishlar

2025-yilning yanvar–noyabr oylarida O‘zbekistonda sug‘urta xizmatlari hajmi 10,9 trillion so‘mni tashkil etib, o‘tgan yilga nisbatan 2,9 trillion so‘mga oshgan . Bu ko‘rsatkich sohada ijobiy o‘zgarishlar amalga oshirilayotganligidan dalolat beradi. Quyida 2025-yil yakunlari bo‘yicha sug‘urta portfelining tuzilmasi keltirilgan.

1-jadval. 2025-yil yanvar-noyabr oylarida sug‘urta xizmatlari tarkibi

Sug‘urta turi	Hajmi (trln so‘m)	Ulushi (%)
Umumiy sug‘urta turlari (baxtsiz hodisalar, avto, mulk)	8.9	81.7
Qayta sug‘urtalash	1.54	14.1
Hayotni sug‘urtalash	0.46	4.2
Jami	**10.9**	**100**

Tahlil: Jadvalda ko‘rinib turganidek, hayotni sug‘urtalash ulushining pastligi (4.2%) diqqatga sazovor. Bu segmentning sust rivojlanishi bir qancha omillar bilan bog‘liq. Avvalo, 2020-2021 yillarda hayotni sug‘urtalash bo‘yicha berilgan soliq imtiyozlari vijdonsiz bozor ishtirokchilari tomonidan ish haqini “konvertatsiya qilish” va soliqlardan bo‘yin tovlash maqsadida qo‘llanilgan. Bu holat imtiyozlarning bekor qilinishiga olib keldi, natijada hayotni sug‘urtalash hajmi keskin qisqardi . Natijada, bugungi kunda bozor asosan “majburiy” va “qisqa muddatli” tavakkalchilikka asoslangan.

So‘nggi yetti yil ichida majburiy va ixtiyoriy sug‘urta nisbati sezilarli o‘zgardi. Ilgari majburiy turlar (OSAGO, OSGOR) bozorning 80% ini tashkil qilgan bo‘lsa, hozirgi kunda ixtiyoriy turlarning ulushi 50% ga yaqinlashdi . Bu ijobiy tendensiya bo‘lib, aholi va biznesning sug‘urta madaniyati oshib borayotganidan dalolat beradi.

3. Normativ-huquqiy bazaning takomillashuvi va institutsional islohotlar

O‘zbekiston hukumati sug‘urta bozorini rivojlantirishni strategik ustuvorlik sifatida belgilagan. 2019-yilda qabul qilingan PQ-4412-son Qarori asosida “2019-2020-yillarda O‘zbekiston Respublikasining sug‘urta bozorini jadal rivojlantirish bo‘yicha Yo‘l xaritasi” tasdiqlangan . Ushbu hujjatda kapitalizatsiyani oshirish, raqamlashtirish va prudensial nazoratni kuchaytirish kabi yo‘nalishlar belgilangan.

4. Hududiy tahlil va ijtimoiy-iqtisodiy to‘siqlar

Sug‘urta xizmatlaridan foydalanish darajasi mamlakat hududlari kesimida keskin farqlanadi. Jami sug‘urta tushumlarining 61%i Toshkent shahriga to‘g‘ri keladi. Buning sabablari sifatida quyidagilar qayd etilgan:

Sug‘urta madaniyatining pastligi: Aholining aksariyati sug‘urtani keraksiz xarajat deb biladi.

Ishonchsizlik: Sug‘urta hodisasi yuz berganda tovon to‘lash jarayonining cho‘zilishi va byurokratik to‘siqlar.

Marketing strategiyalarining yetarli emasligi: Sug‘urta kompaniyalarining, ayniqsa hududlardagi filiallari, kam daromadli chakana sug‘urta turlari bilan shug‘ullanishni istamaydi .

2-jadval. Sug‘urta xizmatlaridan foydalanishdagi hududiy nomutanosiblik

Hudud	Aholi ulushi (%)	Sug‘urta tushumlaridagi ulushi (%)
Toshkent shahri	7.8	61.0
Qolgan hududlar	92.2	39.0

Ushbu nomutanosiblikni bartaraf etish uchun davlat tomonidan aholining moliyaviy savodxonligini oshirish va raqamlashtirish orqali masofaviy xizmatlar ko‘rsatish imkoniyatlarini kengaytirish choralari ko‘rilmoqda.

5. Rivojlanish istiqbollari va strategik yo‘nalishlar

O‘zbekiston sug‘urta bozorining rivojlanish istiqbollari bir nechta asosiy omillarga bog‘liq:

1. Majburiy sug‘urtaning kengayishi:

Qonunchilikda joriy etilayotgan yangi majburiy sug‘urta turlari (masalan, yangi tahrirdagi “Transport vositalari egalarining javobgarligini majburiy sug‘urtalash to‘g‘risida”gi qonun) sektor o‘sishining asosiy katalizatori bo‘lib qolmoqda. Majburiy sug‘urta aholining katta qatlamini qamrab olish imkonini beradi.

2. Qayta sug‘urtalash milliy tizimini rivojlantirish:

Hozirda yirik risklar (masalan, energetika obyektlari) xorijiy reytinglarga o‘tkazilmoqda. Amaldagi qonunchilikda xorijga chiqarilayotgan risklarning kamida 50%ini mahalliy bozorda joylashtirish talabi mavjud . Milliy qayta sug‘urtalash kompaniyasining kapital bazasini kuchaytirish orqali valyuta chiqib ketishini kamaytirish va mahalliy bozor sig‘imini oshirish istiqbolli hisoblanadi.

3. Raqamlashtirish (InsurTech):

2024-yildan boshlab barcha sug‘urta shartnomalari Yagona avtomatlashtirilgan axborot tizimi (YAAAT) orqali majburiy ro‘yxatga olinmoqda. Qog‘oz polislar bekor qilindi. Bu soxta polislar muammosini bartaraf etish va statistik ma’lumotlar sifatini oshirishga xizmat qiladi . Kelajakda “telematika” (driving behavior) asosida avtotransport sug‘urtasi tariflarini individuallashtirish va sun’iy intellekt yordamida zararni baholash kabi innovatsiyalar kutilmoqda.

4. Xalqaro reyting va investitsiyalar:

2025-yilda O‘zbekistonning suveren reytingining “BB” darajasiga ko‘tarilishi va barqaror prognoz xorijiy sug‘urta kompaniyalarining mahalliy bozorga kirishi uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Xususan, “bancassurance” (banklar orqali sug‘urta sotish) mexanizmining joriy etilishi bank kredit portfeli bilan bog‘liq sug‘urta mahsulotlari hajmini oshirishi kutilmoqda.

Xulosa

O‘zbekiston sug‘urta bozori so‘nggi yetti yil ichida o‘zining “uyg‘onish” davrini boshidan kechirmoqda. Sektor hajmi bir necha baravar oshgan, normativ-huquqiy baza xalqaro standartlarga yaqinlashtirilgan va raqamlashtirish jarayonlari jadal sur’atda olib borilmoqda. Biroq, bozor hali ham “ekstensiv” rivojlanish bosqichida: o‘sish asosan majburiy sug‘urta va yirik kompaniyalar mulkini sug‘urtalash hisobiga ta’minlanmoqda.

Sektor oldida turgan asosiy strategik vazifalar:

Sug‘urta madaniyatini oshirish: Aholi va kichik biznesni ixtiyoriy sug‘urtalashga jalb qilish.

Kapitalizatsiyani oshirish: Sug‘urta kompaniyalarining ustav kapitali talablarini bosqichma-bosqich oshirib borish va aktivlar sifatini yaxshilash.

Prudensial nazoratni kuchaytirish: Dumping va firibgarlik holatlariga qarshi samarali mexanizmlarni joriy etish.

Hayot sug‘urtasini qayta tiklash: Soliq imtiyozlarini suiiste’mol qilishning oldini oluvchi shaffof mexanizmlarni ishlab chiqib, uzoq muddatli jamg‘arma sug‘urtasini rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston sug‘urta bozori o‘z taraqqiyotining muhim bosqichida turibdi. Makroiqtisodiy barqarorlik, davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash va texnologik modernizatsiya sektorni milliy moliya tizimining strategik va ta’sirchan bo‘g‘iniga aylantirish imkoniyatini bermoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasining sug‘urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4412-son Qarori. 26.05.2025 holatiga.
2. Kursiv Media. (2026, 14 yanvar). O‘zbekistonda sug‘urta xizmatlari hajmi 11 trillion so‘mga yaqinlashdi.
3. Kun.uz. (2026, 14 yanvar). O‘zbekistonda sug‘urta xizmatlari bozori keskin o‘sish qayd etdi.
4. Fitch Ratings. (2026). Reforms, Regulation, Positive Outlook. Economic Bulletin of Uzbekistan.
5. Mavrulova, N. A. (2025). Priorities for Development of the General Insurance Industry in Uzbekistan. Journal of New Century Innovations, 79(1), 37-43.
6. Shoraximova, Z. (2025). O‘zbekistonda sug‘urta mexanizmlarini rivojlantirish istiqbollari. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot, 3(3).
7. Caravan-info. (2024, 20 avgust). Olti yillik jadal o‘sish: O‘zbekiston sug‘urtasining muvaffaqiyat tarixi.
8. IMF. (2026). Uzbekistan: Staff Concluding Statement of the 2026 Article IV Mission. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki.